

אנוסים לעולם ספרדי חדש ומדומה / זכריה זרמתי

5 בינו

פורסם ע"י [yoavsorek](#)

ההשכחה, ההתנשאות והלעג לתורת יהדות צפון-אפריקה באה דווקא מצד ספרדים חרדים, קבוצת 'עטרה ליושנה', המתבטלת ויונקת ממחוזות זרים. העטרה הספרדית האותנטית – הדבקה בארץ ישראל ושמחה במדינה, המשלבת תורה והשכלה ופסיקה ישרה – חוזרת לאכסניה שלה

<https://shabbatmakor.files.wordpress.com/2011/01/rabbi->

[\(yossef-messas31.jpg\)](#)

הרב יוסף משאש

תמונה ומשעשעת היא בעיניי ההתפעלות הפתאומית והאחרונה של האליטה האינטלקטואלית בארץ, גם התורנית, מאמיתותם ופשטותם של ערכי יהדות המערב, "המגרב", על רבניה, שיטת לימודה, ובעיקר מעורבותה החברתית המתונה אך הבלתי מסויגת.

מקדמת דנא, קהילות יוצאי צפון אפריקה המכונים בפי רבים כיוצאי ארצות האמ"ת (אלג'יריה, מרוקו, תוניס ותריפוליה) העלו על נס את אמרת חז"ל "לעולם תהא דעתו של אדם מעורבת עם הבריות", וזאת כאקסיומה אשר השליכה על כל מהלכי החיים היהודיים החברתיים באותן המדינות.

שלא מתוך התנשאות חלילה על שאר ענפי עם ישראל, בפרט על אלה אשר נחה עליהם שלא מדעתם רוח הספרדיות בהגיעם לארץ מארצות המזרח, אומר שכלל המושגים אשר השאילו לעצמם והכניסו תחת כותרת מבטיחה אך מטעה ובוללת, "החזרת עטרה ליושנה", רחוקים וזרים היו ונשארו להם, כמרחק מזרח ממערב.

הלעג הספרדי למסורת

לכן לנו, תלמידיהם וממשיכי דרכם של חכמי צפון אפריקה כולם, התופעה האחרונה של מנהיגים פוליטיים ואנשי רוח ותורה הדוגלים בפה מלא בשילוב שבין תורה לעבודה כדעת הרמב"ם, בפסיקה מתוך 'כוחא דהתירא עדיף', ובדבקות "גנטית" בלתי מוסברת במרכזיותה, קדושתה ועליונותה של הארץ, אינה מהווה כל חידוש. מסורת זו, בת אלף שנים ויותר, תמיד הייתה נוכחת שם, כתובה בספרים ומושבת בשו"תים.

תורת חיים זו התהלכה בתוכנו ובארצנו מאז ומעולם, גם כאשר עלו אותם מנהיגי קהילות ארצות האמ"ת ארצה. רק שמה נגזל ממנה לזמן מה, ובן רגע יוצאי עדות המזרח, ממדי ועד פרס, נהפכו שלא מרצונם ליהודים ספרדים אשר נכפתה עליהם מורשת לא להם.

במקביל, וכתופעה מצערת של "כלים שלובים", יוצאי קהילות קזבלנקה, אלג'יר או תוניס מצאו את עצמם ואת מורשתם מחוץ לתחום, מופשטים ואנוסים להיות חלק מן העולם הספרדי החדש והמדומה, בעיקר אם לא יסכימו לסדר החדש אשר ייקבע על-ידי חכמי בגדד ואחרים, סדר אשר נרכש במחוזות זרים ורחוקים להם, אי שם בין ליטא לוולוז'ין.

אולם זאת יש להכיר: תורת המערב השורשית של חכמי ספרד הטהורים (ס"ט) חוזרת לאכסנייתה ללא התחנפות, ללא שינוי מבטא והטעמה ממלרע למלעיל, או כל צורך בכל התחפשות ערכית או אחרת. הרב קוק ידע לזהות את מקור כנותה ושורשייתה של יהדות ספרדית זו, ואגב מילתא, כאשר בוחן הראי"ה את מנהגי השחיטה אצל הספרדים מן המערב, מגלה הוא דעתו בלא כחל וסרק. כן נמצא באיגרותיו:

"ועל דבר מנהג הספרדים וכו' בארץ ישראל הם נוהגים להחמיר בזה כדברי הבית יוסף, רק זה נודע לי מפי שוחט ובודק ספרדי אחר שבא ממערב, כפי שהובאה הוראה זו בדברי הגאונים קדמאי ובתראי... ובאמת הוראה זו קרובה יותר לשיטת התלמוד ממנהגינו כו'. ובאמת אין לכחד שאחינו אלה הרחוקים יותר ממנו מחיים קולטוריים מחודשים, עמד במ הטיפוס של סדרי החיים שהיו מונהגים בימי הראשונים יותר ממה שהם עומדים בשלמות צביונם אצלנו... אצלם במערב אין המנהג כן... והאמת אגיד שאצלי מוצא חן סדר כזה וזהו יותר נוטה לרוח ישראל סבא" (א, קעח).

אף שהראי"ה הינו יוצא ישיבת וולוז'ין הגדולה – אשר תהפוך להיות אב טיפוס למבנה הישיבות הליטאיות אשר יוקמו אחריה ולספרדיות המחקות אותן – הוא אינו מהסס להכריז קבל עם ועדה שתרכות ספרדית זו מן המערב היא אמיתית ואין לה לקנא בשום 'קולטורה' פסידו-מתחרדת או מתחדשת אחרת. צר לי, אך רבים מקבוצת 'החזרת עטרה ליושנה' הספרדית חטאו בכך שתלו – אף תולים עדיין – את תקוותם בתרבות לא להם, תוך התפעמות והתבטלות מבזה מול ערכים של חומרות שאין מקומן בבית המדרש.

לא ניתן לקבל את השכחה והלעג של אותה ספרדיות חדשה למסורת ולזכות אשר נפלה בחלקם להיות נמנים עם יוצאי קהילות שבהן נמצאו ראשוני ענקי האומה יותר מכל אזור וגלות אחרת (הרי"ף באלג'יריה או בפאס, הריב"ש והרשב"ץ באלג'יר, רבינו חננאל בקירואן ועוד כהנה רבים מראשוני מגורשי ספרד, אשר התוו את דרכי החיים עד תום גלותן וחזרת הקהילות לארצן).

שואב מים מיימוני

במסגרת זו לא יספיקו הגיליונות להבאת עדויות כחול הים, מראשית דורות המשוררים בתור הזהב בספרד עד אחרוני פוסקי יהדות המערב אף בארץ, להוכחת הזדהותם המלאה והתשוקה האין הסופית לגאולת עם ישראל בארצו ולפדות אדמת ארץ ישראל. מגמה זו נשארה בעיניהם כתנאי כפול להתפתחותו הרוחנית של עם ישראל ולהצלחתו הבלעדית. כך כתב זאת ר' יוסף משאש מן העיר מקנס אשר במרוקו: "בוחן לבבות יודע שמחת לבי על כל מפעל דתי לאומי אף יהי קטן כרגיר חול" (אוצר המכתבים, ב, תרצ"א).

לא נתכחש גם לנאמר בשמו של אותו חכם בכל יום עצמאות בקרב אותן עדות יוצאי צפון אפריקה, כי הכול נמצא צבור בדברים אלו וככל שנהפוך בהם נשכיל. וזה לשונו: "עוד שאלת על יום העצמאות כו', אין לך לסכסך דעתך בעניינים אלו, אתה ספרדי חרד עשה מה שאנו עושים, עושים אותו ליום טוב בהלל גמור ובהודאה למלך הכבוד ב"ה, ואין לך עסק עם אחרים".

אחר כל זאת, תמיהתי הרבה דווקא על התוהים היום כלפי 'רב ספרדי חרד' אשר מליץ בעד שירות בצה"ל, ובעד הכרה בחשיבותה ובגדלותה של המדינה ובמחויבותה לתיקון עוולותיה ולמען רווחת יושביה, שומרי הדת אם לאו. ביטחונה ושגשוגה של המדינה, תוך חינוך אידיאלי יהודי מושכל, יחזרו להיות בראש מעייני החינוך הספרדי המיוחד הזה, כפי שנקבע והתנהל על-ידי חכמי המערב אשר זכו לראות את דור תקומת ישראל בארצו. העטרה הספרדית חוזרת לאכסניה שלה.

נקודה נוספת היא היחס ללימוד התורה. גם כאן לא ידעו מעצבי תורת יהדות ספרד כל סתירה בין מסירות עילאית ללימוד תורה מתוך דוחק הפרנסה וצמצום כל המותרות ובין הצורך האלמנטרי בהשגת ידיעות חיוניות בשאר החכמות. לדעתם, בלעדי אותן חכמות והשגות לא יכולה להיות הכרה מספקת בטוב האוניברסלי אשר נובע מההנהגה הא-לוהית ומההשגחה הפרטית התמידית. עדות נאמנה יש בידי על חכם אחד הקהילות בצפון אפריקה אשר התפרנס בימי חולין כשואב מים, אך בשבת הקהיל סביבו מאות לומדים העוסקים בהנחייתו בפילוסופיה היהודית המיימונית המזדקרת מן 'מורה הנבוכים'.

ואמנם נסתייג ונזהיר שלא מתכוונים אנו לפתיחות כלפי סמלי תרבויות זרות, פְּזו של צרפת ההרסנית אשר שטפה חלק מאותן הקהילות. גם אז גם כיום אין רוח חכמים נוחה הימנה. ולהוכחה, כאשר אלה החכמים הגיבורים ברוחם באי ג'רבה גמרו אומר להתנגד לה ולא לתת כל דריסת רגל, הם אשר זכו יותר מכולם לשמור על צביונם היהודי המושכל מטבעו, מבלי לוותר, להתחנף או אף להתייוון תוך התקפלות לקולטורה עוינת.

להפיץ החוצה

לא נוכל שלא לגעת בשיטת הלימוד והפסיקה אשר טוענים רבים וטובים, ובצדק, שהיהודים הספרדים, אף החכמים שבהם, נתכחשו לה תוך הליכה לאיבוד ורעייה בשדות זרים. האמת תיאמר, הנהירה אל עבר עולם של פלפול וסיפוק רוחני ושכלי קצר, תוך נטישת השיטה הייחודית הספרדית הבנויה על דיוק, עיון, שינון וחתיכה אל האמת, אף אם "בעוונותיה" מביאה לידי מעשה, מהווה חטא לא יכופר.

כך נציין תוך ריחוף על פני ים של מקורות את דברי הרב מצליח מאזוו הי"ד, בשו"ת 'איש מצליח' (ג, חושן משפט, סימן י). הוא יוצא נגד אלה המשתמשים לצורך פסק הלכה בהשערות ופלפולים, שעל פי רוב אינם צודקים, וקובע בלשונו: "רק אנו טורחים ומחפשים היטב ומבקשים האמת לאמתה כמות שהיא, וסומכים רק על המפורש או המוכח ממש בהבנת הדברים לפי פשוטן". כן גם כותב הרב יצחק ברדה: "כי הפסקים צריכים להיעשות על-פי קו ויושר וההיקש הברור, דברים פשוטים ולא בדיוקים ופלפולים באורחות עקלקלות, והדרך היא ביקוש פשוט ההלכה והגיון הסוגיות עם הסכמת השכל הישר וכו' והיא היא ממש דרך רבותינו הראשונים" (דרכי הוראה שו"ת 'יצחק ירנן', א).

ישנה תחושה אמיתית ומשותפת בין רבני קהילות אמ"ת, אשר לא בגדו בערכי רבותיהם וטרחו כל אותן שנים להיות מן הזועקים ומתריעים בשער, שהיהדות הספרדית בארץ אשר חטאה בחוסר אותנטיות אורתודוקסית חוזרת אט אט לנוממות אשר היו מקובלות מאות בשנים. אירועים פוליטיים וחברתיים כאלה ואחרים בזמן האחרון רק מחזקים את הידיעה הזאת.

כעת, על אותם אנשי רוח של 'תורה ועבודה' מוטלת החובה הקדושה להפיץ את מעיינותיהם חוצה מן החוג המצומצם של שוחרי מנהגי קהילות המערב, לחני תפילותיה ומתכונני הגיה. מעורבותם החברתית ופעילותם למען קירוב לבבות בחברה הישראלית כולה חייבות להיות דומיננטיות יותר, מבלי לחשוש מאימת הוראות הסותרות את הצו הא-להי, ככל שבא לידי ביטוי בצוואת חכמי אותן הקהילות שנמסרה מתלמיד לרב, ועוד נמצאת מפורשת בכתובים אשר עדיין לא זכו לראות אור עולם.

הרב זכריה זרמתי הוא ראש בית המדרש 'חומת המערב' בירושלים ומכון 'תורת אמ"ת' לחקר תורת חכמי צפון אפריקה ומשמש כדיין בבתי הדין לממונות בירושלים

פורסמה ב-5 בינואר 2011, ב-גיליון שמות תשע"א - 698, להחזיר עטרה למקורה - על החרדיות הספרדית, פרויקטים ופולמוסים ותוגה ב-ארצות אמ"ת, חברת הלומדים, יהדות צפון אפריקה, להחזיר עטרה ליושנה, ספרדים חרדים. סמן בסימניה את קישור ישיר. תגובה אחת.

השאר תגובה

Comments 1

שלומי לחייני | 9 בנובמבר 2012 בשעה 13:05

המאמר הנפלא הזה של הרה"ג רבי זכריה זרמתי שליט"א מסכם במספר שורות תורה שלמה שהרב מפיץ כבר 30 שנה. אני זכיתי לשמוע ממנו בשכונתו כרב שכונה ולשבת מולו כ"נתבע" בבית הדין. ובכל מצב ראיתי בו רק את האמ"ת, עם או בלי גרשיים. ישר כוח לרב ולעיתון שנתן לדעותיו החשובות במה... (שלומי- חיפה)

יצירה של אתר חינוכי או בלוג ב־WordPress.com. ערכת עיצוב: Mystique של digitalnature